

1.4. «Діджитальна цивілізація» як сучасний етап соціокультурного розвитку людства

Якщо визначення поняття культура має 400 одиниць (Л. Є. Кертман), то термін цивілізація налічує не менше. Серед найбільш авторитетних учених, які досліджували історію цивілізацій можна назвати таких як О. Шпенглер (Німеччина), А. Тойнбі (Британія), Ф. Бродель, М. Блок, Л. Февр, Ж. де Гофф (Франція), А. І. Кудряченко, Ю. В. Павленко, М. В. Попович (Україна), Н. Я. Данилевський, К. Н. Леонтьєв, П. А. Сорокін (Росія). Вона вивчається ученими усього світу, зокрема політологами, філософами та ін. Її визначення присутні також у найбільш відомих тлумачних словниках і енциклопедіях⁴⁷.

Цивілізаційний підхід імпонує своєю універсальністю, поглядом на історію як на поліваріантний процес, який характеризується багатоманітністю культур і культурних практик, пошуком спільного та відмінного в ментальності народів, їх релігій, увагою до їх духовно-морального розвитку, інтелектуального потенціалу. Цивілізаційний підхід робить можливим розглядати процеси розвитку людства під різними кутами зору, зокрема – під кутом, який викликає наш науковий інтерес: хронологічного вивчення цивілізацій і пов'язаних з ними комунікаційних технологій як маркерів цивілізацій. А також – виявлення духовних цінностей,

---

⁴⁷ Cambridge Advanced Learners Dictionary and Thesaurus. Cambridge : Cambridge University Press, 1984. P. 87; Dictionary. Com. Civilization [Electronic resource]. URL: <http://www.dictionary.com /browse/ civilization> (дата звернення: 17.08.2017); Merriam-Webster. Civilization [Electronic resource]. URL: <http://www.dictionary.com /browse / civilization> (дата звернення: 17.08.2017).

ідеалів, структуруючи значення засобів комунікації як доміантних в розвитку і конкретної певної цивілізації, і в переході від однієї цивілізації до іншої, розглядати пов'язані з ним і цивілізаційні етапи як спільні в розвитку всього людства.

Вивчення історії поділяється на декілька аспектів, серед яких є й техніка, технологія, яка вже сьогодні виступає як результат винаходів і носій інформації, а не утилітарний об'єкт. Кожен новий виток розвитку саме в галузі технічних досягнень приводив до необхідності нового витка спеціалізованого знання і, як наслідок, потрібні зусилля для їх творчого засвоєння людиною нової цивілізації⁴⁸.

Людина не тільки Homo sapiens, людина – діалогічна. Необхідність спілкування є ментальною властивістю людини. Не випадково сьогодні набули такої популярності інструменти, які дають змогу спілкуватися із знайомими і незнайомими в усьому світі. Це, як відомо, соціальні мережі Facebook, Twitter, Instagram і так далі. Хоча інфраструктура, засоби зв'язку завжди були на другому плані, насправді вони відіграють першорядну роль у виявленні духовних потреб людини. По суті вся історія – це стиснення простору і часу, це можливість якнайшвидшої комунікації, це розвиток від пішого посланця до літака і кабельної мережі. Не випадково саме під цим кутом зору почали вивчати цивілізацію у Торонтській школі комунікації. Праці Г. Інніса і таких його послідовників, як Е. Хевлок, М. МакЛюен, В. Онг, Н. Фрай, заклали фундамент школи теорії комунікації Університету Торонто.

Ще в 1940-1950 рр. Г. Інніс поставив в центр дослідження цивілізацій засоби комунікації. Він намагався встановити зв'язок між типом засобів комунікації і видом соціального устрою, а також впливом певного виду медіа

---

⁴⁸ Dolskaya O. The Formation of a New Discourse of Technique in the Conditions of Transition from Technogenic Civilization to Anthropogenic One [Electronic resource]. URL: // http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi0mP_Sz-TYAhXDjCwKHe85CBUQFggmMAA&url=http%3A%2F%2Ffojs.mdu.org.ua%2Findex.php%2Fversus%2Farticle%2Fdownload%2F578%2Fpdf_1&usq=AOvVaw2yQIuopXvA9p79rpwMPOZp

на злети і падіння давніх імперій. Г. Інніс зробив спробу макро-історичного аналізу ролі комунікацій в культурній еволюції суспільства. В результаті проведеного Г. Іннісом вишукування була запропонована оригінальна історико-філософська концепція, яка пояснює позитивну роль свободи комунікації та негативну роль державної монополії на засоби комунікації – монополії, в результаті якої з історичної арени часто зникали найбільші цивілізації⁴⁹.

Реконструюючи процес створення писемності, Г. Інніс зробив висновок про те, що в ранній період історії Стародавнього Єгипту не існувало різниці між піктографічними прикрасами гробниць і ієрогліфічним шрифтом. Писемність, розпочавшись з декоративного оформлення храмів і гробниць, до 3500 р. до н.е. розвинулася в ієрогліфічну систему з великою кількістю вже непіктографічних елементів. Ієрогліф (від грец. Hieros – священний і glyphe- те, що вирізане) – це грецьке слово, що означає накреслення священних символів. До 4000 р. до н.е. письмове позначення мали імена всіх володарів, назви воєн, найважливіші політичні події і релігійні вчення. Найранішими письмовими документами Г. Інніс називає печатки і вази, описи майна і рахунки, а також короткі звіти про події, накреслені на дерев'яних табличках.

Єгиптяни вбачали містичність у писемності, яка була відображенням встановленого порядку в світі. Основним засобом комунікації в Стародавньому Єгипті періоду абсолютної монархії був камінь. Для того, щоб писати на ньому була потрібна неабияка сила, монотонна праця і час. Камінь – це засіб комунікації престижу єгипетських фараонів. Кожен напис єгиптяни довго гравірували, відточували всі образотворчі деталі. Зміни в політичному устрої, пов'язані з підвищенням ролі простих людей, збігаються з появою папірису як більш доступного і демократичного засобу комунікації. У порівнянні з каменем папірус давав змогу писати легко і швидко. Він був

---

⁴⁹ Innis H. A. Empire and Communications. Toronto : University of Toronto Press, 1972. P. 12-26.

легкий на вагу і простий у виготовленні. Його робили з очерету, який виростав в дельті Нілу. Там же було налагоджено виробництво папірусу разом з пензликами для письма.

Зазвичай листи папірусу мали розміри від 15 до 40 см. Писарі носили з собою дві баночки з червоними і чорними чорнилами, а також баночку для води, якою вони змивали помилки. Писали справа наліво, текст був організований у вертикальні колонки і горизонтальні рядки рівної довжини, які формували листи. Для зручності папірус згортають в рулони. Для написання текстів і економії часу єгиптяни винайшли курсив, аббревіації, фігури умовчання тощо. Їх писемність ґрунтувалася на малюнках, але це був уже шрифт. Покінчивши з таким важким засобом комунікації як камінь, думка давніх єгиптян придбала легкість папірусу, підкреслив Г. Інніс⁵⁰. Всі події навколо викликали їх інтерес. З плином часу збільшувалася кількість рукописних письмових текстів, посилювався їх світський характер, а також ясність і чіткість думок, висловлених у них.

Г. Інніс був першим дослідником, який звернув увагу на те, що чи не найважливішим рушієм історії є змінення комунікаційних технологій. Трансформація засобів комунікації приводить до серйозних змін особистості, культури та суспільства. Один з основних внесків ученого у вивченні історії – це закладення підвалин методології, за допомогою якої можливо було б описати та проінтерпретувати історичні події, які не піддавалися осмисленню з економічної точки зору. Він відстежив на великому історичному матеріалі основні закономірності змін в засобах комунікації і суспільному устрої і створив метафори «часових» і «просторових» медіа⁵¹, які стали головним методом пояснення історичного розвитку і лягли в основу теоретичної думки Торонтської школи теорії комунікації.

---

⁵⁰ Innis H. A. The Bias of Communication. Toronto : University of Toronto Press, 1991. 226 p.

⁵¹ Ibid. P. 87.

На цій методологічній основі М. Маклюен створив свої основні широковідомі концептуальні метафори, такі, як «Засіб комунікації і є повідомлення» / «Засіб комунікації і є масаж» («Media is the message” / «Media is the massage”), «глобальне село», «око за вухо», «нарцисичний наркоз» тощо.

Інший представник Торонтської школи теорії комунікації Ерік Альфред Хевлок, зосередився на доказах тези, відповідно до якої, уся західна культура, зокрема філософія, має своїм підґрунтям формування грецького алфавіту, що дало змогу створити так зване грецьке чудо⁵². До речі Е. Хевлок, так саме як і Волтер Онг⁵³, суттєвим чином вплинули на створення галузі досліджень, в центрі яких – перехід від усної мови до писемної. Саме Е. Хевлок у 1930-ті рр. почав розробляти ідеї про ключове значення технологій комунікації на основі алфавіту для становлення європейської культури, зокрема суспільної і філософської думки давніх Греції і Риму.

Алфавітне письмо закріпило візуальні символи за звуками мови. Це значно полегшило вивчення письма, що в свою чергу означало: більша кількість людей могла читати і писати. Виник такий феномен, як читаюча публіка. Розквітаюча писемність у Давній Греції та у інших давніх суспільствах породжувала інтерес до природи слів. Слова були зафіксовані або на папірусі, або на камені і складалось враження, що до них можна доторкнутись. Філософи запитували: «Якого роду ця річ?». Відповідь Платона була: «це форма».

Суспільства стародавньої Греції та Риму сприйняли ідеали добра та правди, ці ідеали були закарбовані у словах. Філософія етики, виразниками якої були Платон та Аристотель, знайшла свій шлях до ідеології християнської релігії. В цей період з’являються всі основні світові релігії.

---

⁵² Havelock E. A. The Muse Learns to Write. Reflections on Orality and Literacy from Antiquity to the Present. New Haven, 1986. 144 p.

⁵³ Ong W. J Orality and Literacy: The Technologizing of the World. New Heaven : Routledge, 2002. 202 p.

Можна сказати, що світові релігії були кульмінаційними інституціями цього періоду цивілізаційного розвитку людства⁵⁴.

Найвищим досягненням наступного періоду цивілізаційного розвитку можна визнати винахід друкарського обладнання, що привело до збільшення обсягів друкованої літератури різних жанрів. Це також робило можливим друкування без помилок у цих текстах, тому що перед друком їх двічі вичитували, і вже потім вони тиражувалися багато разів поспіль. М. Маклюен афористично назвав цей період в історії людства «Галактикою Гутенберга» і присвятив йому свою однойменну книгу⁵⁵.

Відомий французький історик Ф. Бродель, вивчаючи історію друкування в світі, зазначав: «Не так уже важливо, хто став на Заході близько середини XV ст. винахідником друкарського обладнання – чи мешканець Майнца Гутенберг, чи парижанин Прокоп Вальд Фогель, який осів в Авіньоні, чи Косте з Гарлема, чи може, хтось невідомий. Завдання наше полягає в тому, аби дізнатися, було, чи не було це відкриття спонтанним винаходом, наслідуванням чи повторним відкриттям. Бо Китай знав книгодрукування від IX ст., а в Японії буддистські твори друкувалися в XI ст. Але таке книгодрукування з різьблених дерев'яних дошок, кожна з яких відповідала одній сторінці, було нескінченно довгим процесом. Між 1040-м і 1050-м рр. у якогось Бі Шена народилася ідея рухливих літер, що революціонізувала всю справу...»⁵⁶.

Але на початку XIV ст. використання рухливих дерев'яних літер стало звичним і дійшло навіть до Туркестану. Нарешті, у першій половині XIV ст., упродовж півстоліття, що передувало «винаходу» Гутенберга, з'явилися металеві літери, вдосконалені чи то в Китаї, чи то в Кореї, вони отримали

---

⁵⁴ McLuhan M. *Understanding Media: The Extentions of Man*. First MIT Publishing Edition, 1994. P. 4.

⁵⁵ Мак-Люэн М. *Галактика Гутенберга: Сотворение человека печатной культуры*. К. : Ника-Центр, 2004. 432 с.

⁵⁶ Бродель Ф. *Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст.* Т. I. Структури і повсякденності: можливе і неможливе. Київ : Основи, 1995. С. 340.

широке розповсюдження⁵⁷. Чи були вони переміщені на Захід? «Португальці, які плавали по цілому світу, – писав Лоїс ля Пуа, – привезли з Китаю книги надруковані письмом тієї країни, твердячи, що там їх використовують давно. Це спонукало декого думати, нібито цей винахід принесли до Німеччини через Татарію та Московію, а відтак передали іншим християнам»⁵⁸. Така спадкоємність не доведена. Але було чимало подорожуючих і освічених мандрівників, які здійснювали поїздки до Китаю і назад, аби довести, що європейське походження винаходу, в принципі, виявилось абсолютно сумнівним⁵⁹.

У XV– XVII ст. книга стала засобом інформаційного панування на службі Заходу. Будь-яка думка живе контактами, обміном. Друкована книга розширила і пришвидшила потоки, що їх підготувала старовинна рукописна книга. Звідси впливало і певне пришвидшення розповсюдження друкованих праць, незважаючи на велику протидію. В XV ст. у часи інкунабул, переважала латина, разом з нею – богочестива релігійна література. Тільки на початку XVI ст. видання античної літератури латиною та грецькою мовою почнуть слугувати наступальним цілям гуманізму. Трохи згодом книгу взяли на озброєння Реформація, а відтак і Контрреформація⁶⁰.

Одним словом, не можна сказати, що книга служила по-справжньому широким верствам населення. Вона розширила знання і усьому надала додаткової енергії. Але хто знав Архімеда в XVI ст.? Окремі обрані. Леонардо да Вінчі раз чи двічі гнався за одним з його рукописів, про який йому розповіли. Книгодрукування, яке повільно поверталось обличчям до наукових праць, потроху брало це завдання на себе: воно поступово повернуло людству грецьку математику й, крім праць Евкліда та Аполлонія з

---

⁵⁷ Carter T. F. *The Invention of the Printing in China and its Spread Westward*, 1925. P. 211-218.

⁵⁸ LeRoy L. *De la Vicissitude Variete des choses en l'Univers*, 1576 p. 100, цит. за René Étiemble. *Connaissions-nous la Chine?* Saint-Amand : Gallimard, 1964. P. 40.

⁵⁹ *Ibid.* P. 211-218.

⁶⁰ Див.: Бродель Ф. *Значч. твір.* С. 342.

Перги (про конічний перетин), зробила доступною для всіх переможну думку Архімеда⁶¹.

Автентичність друкованих текстів дозволяла впізнавати стилі авторів, а останнім знаходити в читачах своїх прихильників, – тобто тих читачів, яким до вподоби персональні стилі та ідеї авторів: прозаїків, поетів, памфлетистів тощо. Саме прозаїки і поети ставали культурними героями.

Друкарство також сприяло поширенню знань. З'явилися наукові журнали, які знайшли свою аудиторію зацікавлених читачів. Поява газет і бюлетенів, розвиток писемності породили широку читаючу публіку. Газети стали друкувати оголошення, комерційну рекламу і, в такий спосіб, торгівля знайшла новий шлях до потенційних покупців через друковане слово.

У XIX – XX ст. виникають електронні комунікаційні технології, які спираються не тільки на написане або вимовлене слово, але й на образи, тобто аудіо та візуальні технології. Першою серед яких стає фотографія, потім кіно і згодом – телебачення. Винаходи телеграфу, телефону, фонографа, радіо надають небачену до того можливість закарбовувати аудіо та візуальні образи та представляти їх великим аудиторіям. Г. Інніс відзначав, що такі засоби комунікації, як телеграф і телефон також дали змогу внести зміни в соціальну структуру суспільства. За рахунок цих засобів процес здійснення контролю над значними географічними територіями став простішим.

З історичної, державницької точки зору вони дають провідним імперіям світу, як-от Великій Британії, змогу здійснювати контроль над отриманням та розповсюдженням інформації через наземні, а також підводні трансатлантичні та тихоокеанські кабелі. З культурної точки зору згадані вище комунікаційні технології роблять можливою появу такого феномену, як масова комунікація, яка в свою чергу сприяє нестримному розвитку масової культури.

---

⁶¹ Див.: Бродель Ф. Зазнач. твір. С. 342.

Масова культура – це культура, яка виробляється, розподіляється та продається масово. Вона стала новою важливою характеристикою цивілізації на цьому етапі. Масова культура, як правило, відтворює ліберальні цінності індивідуалізму і сприяє перетворенню громадянина на споживача. Теодор Адорно був одним із радикальних критиків масової культури. Разом із Максом Горкгаймером, Т. Адорно розвинув у «Діалектиці Просвітництва» (1947 р.) першу критичну теорію, яка визначила вирішальну роль масової культури та спілкування в сучасних капіталістичних суспільствах. «Масова культура – це сукупність ідей та цінностей, які розвиваються від загального ставлення до тих самих засобів масової інформації, джерел новин, музики та мистецтва. Масова культура транслюється або іншим чином поширюється індивідуумам, а не виникає з повсякденних взаємодій між людьми. Таким чином, масовій культурі взагалі не вистачає унікального змісту місцевих громад та регіональних культур... З появою видавничої та ефірної реклами в XIX і XX ст. масштаби масової культури різко зросли»⁶².

Аналіз тоталітарних тенденцій «культури» здається особливо актуальним для телебачення, частково тому, що це – масові засоби впливу. Телебачення, як і радіо, також вторглися в цю святиню потенційно вільної людини, вдома, монополізуючи канали комунікації, навіть приватність. І телебачення затопило власні канали пропагандою для споживацтва, імперіалізувавши нові психічні ринки для продуктів «пізнього капіталізму»⁶³.

Нинішній рівень насиченості медіа не завжди існував. Наприклад, у США телебачення, зокрема, складалося, насамперед, з трьох мереж, громадського мовлення та декількох місцевих незалежних станцій. Починаючи з 1960-х та 1970-х рр. ці канали спрямовані на програмування переважно двох батьків, сімей середнього класу. Тим не менш, у деяких

---

⁶² Mass Culture [Electronic resource]. URL: <http://www.chegg.com/homework-help/definitions/mass-culture-47>

⁶³ Harcourt H. M. The Role and Influence of Mass Media [Electronic resource]. URL: <https://www.cliffsnotes.com/study-guides/sociology/contemporary-mass-media/the-role-and-influence-of-mass-media>

домашніх господарствах середнього класу навіть не було приладів телебачення. Сьогодні можна знайти телевізор у найбідніших будинках та кілька телевізорів у більшості будинків середнього класу. Доступність не тільки збільшилась, але і програмування, і маніпуляція свідомістю все більше диференціюються за допомогою шоу, спрямованих на дотримання всіх вікових категорій, доходів, передумов та настроїв.

Медіа-культура є значною частиною сили сучасної культури та ідеології, особливо в Америці. Соціологи називають це опосередкованою культурою, де медіа відображає і створює культуру. Спільноти та люди постійно бомбардуються повідомленнями з безлічі джерел, включаючи телебачення, радіо тощо. Ці повідомлення поширюють не тільки продукти, але й настрої, погляди та почуття того, що має і що не має значення. Засоби масової комунікації дають змогу реалізувати концепцію знаменитості: без можливості кіно, журналів та засобів масової комунікації люди не могли б прославитися, стати зірками. Справді, в минулому були відомі лише політики та бізнесмени, а також нечисленні горезвісні злочинці. Лише останнім часом артисти, співаки та інші соціальні еліти стали знаменитостями або «зірками»⁶⁴. Поєднання медіа з комерційною рекламою в пресі, на радіо, згодом – на телебаченні, призводить до виникнення суспільства споживання з його цінностями, ідеалами та героями. Перед тут ведуть всі різновиди телебачення: спочатку аналогове, потім цифрове. Публіка перетворюється на споживача поп-культури. Героями, знаменитостями та ідолами стають поп-зірки, кінозірки, рок-зірки, зірки спорту. Виникає комерційна культура брендів, яка в західних суспільствах веде до надспоживання. З виникненням глобальних телевізійних мереж вона розповсюджується по всіх континентах, впливаючи і часто витісняючи національні автентичні культури. Можна

---

⁶⁴ Див.: Harcourt Н. М. Зазнач. твір.

сказати, що саме глобальні телевізійні мережі стали кульмінацією цього періоду цивілізаційного розвитку⁶⁵.

В останній третині ХХ-го ст. розпочинається новий цивілізаційний процес – глобалізація. Глобалізація – це історичний процес, який приводить до універсалізації багатьох сторін світового співтовариства, від ціннісних понять, релігійних світоглядів, норм поведінки до фінансово-економічних аспектів діяльності. Це також визнання все зростаючої взаємозалежності, головними наслідками якої є активна діяльність нових сил загальнопланетарного масштабу – глобальних компаній, міжнародних організацій, транснаціональних мереж, релігійних угруповань, які взаємодіють і між собою, і з державами.

Тут не можна не згадати трьохтомне дослідження Мануеля Кастельса «Інформаційна епоха», яке вийшло протягом 1996-1998 рр.⁶⁶. Як свідчить відомий вчений Френк Уебстер, трилогія М. Кастельса являє собою енциклопедичний аналіз ролі інформації в сучасності. Ця праця – один із найважливіших описів характеру сучасної цивілізації після книжки «Прихід постіндустріального суспільства» Деніела Белла⁶⁷, якого М. Кастельс перевершив розмахом і масштабами свого дослідження. Після виходу «Інформаційної епохи» деякі оглядачі поставили М. Кастельса в один ряд із Карлом Марксом та Емілем Дюркгеймом. Ф. Уебстер пише: «Я поділяю цю думку, оскільки впевнений, що праця Кастельса – найяскравіший опис основних характеристик і динаміки розвитку сучасного світу, який сповнений знань, уяви та інтелектуальної витонченості. Кожен, хто прагне вивчити роль і особливості інформації – що передбачає спробу зрозуміти

---

⁶⁵ Зернецька О. В. Глобальний розвиток системи масової комунікації і міжнародні відносини. Київ : Освіта, 1999. 321 с.; Зернецька О. В. Нові засоби масової комунікації (соціокультурний аспект). Київ : Наукова думка, 1993. 130 с.; Зернецька О. В. До історії розвитку комунікацій: перші міжконтинентальні зв'язки // Проблеми всесвітньої історії. 2016. № 1. С. 183-198.; Зернецька О. В. Глобальна комунікація. Київ : Наукова думка, 2017. 350 с.

⁶⁶ Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. Под. науч. ред. О. И. Шкаратана. М. : ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.

⁶⁷ Bell D. The Coming of the Post-Industrial Society: A Venture of Social Forecasting. New York : Venture Books, 1999. 548 с.

основні рушійні сили соціального життя, – а також, в який спосіб інформація вбудована у зміни і прискорення цих змін, не може не звернутися до праці Кастельса»⁶⁸.

Важливо відзначити, що «Інформаційна епоха» стала синтезом і розвитком його ранніх праць, у ній він показує, що «сучасна цивілізація має дійсно універсальний характер»⁶⁹. Кастельс досліджує глобалізацію, яка посилює інтеграцію людей і різноманітних процесів, і пов'язану із нею фрагментацію та дезінтеграцію. Ці процеси тісно пов'язані із зростанням інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ), підкреслює Уебстер.

З розвитком високих технологій в останній третині ХХ ст. (hightech) відбувається прискорений розвиток комп'ютерних технологій, комп'ютерних мереж локального регіонального і глобального масштабів, уособленням могутності яких став експонентний розвиток Інтернету.

Ми розглядаємо Інтернет як глобальний засіб комунікації і як передумову розвитку глобалізації. Він дає можливість мати доступ до величезної кількості джерел інформації для щоденної комунікації і при цьому робити свій індивідуальний вибір. М. Кастельс відзначає, що комунікаційна система, яка на протилежність історичному досвіду минулого створює реальну віртуальність, це система, в якій сама реальність (тобто матеріальне, символічне існування людей) повністю охоплена, повністю занурена у віртуальні образи, у вигаданий світ, в якому зовнішні відображення знаходяться не на порожньому екрані, через який передається досвід, але самі стають досвідом. Всі повідомлення всіх видів включені в засіб, тому що засіб став настільки всеохопним, що абсорбує в одному й тому ж мультимедіа-тексті цілісність людського досвіду⁷⁰. Людство відкрило для себе новий простір – кіберпростір, нові загрози – кіберзагрози, нову культуру

---

⁶⁸ Уебстер Ф. Теории информационного общества. Москва : Аспект Пресс, 2004. С. 130.

⁶⁹ Див.: Уебстер Ф. Знач. твір. С. 131.

⁷⁰ Див.: Кастельс М. Знач. твір.

– комп'ютерно-медіативну культуру, а з нею нові реальні й віртуальні можливості.

6 травня 2015 р. – важлива дата. Саме в цей день Європейська Комісія оприлюднила знаковий документ, який стосувався Європейського парламенту, Європейських економічного і соціального комітетів та комітету регіонів, щодо нової найактуальнішої ініціативи під назвою «Стратегія діджитального єдиного ринку для Європи» – «A Digital Single Market Strategy for Europe», скорочено – DSM⁷¹. У документі відзначається, що «глобальна економіка дуже швидко стає діджитальною, в якій інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) тепер не є специфічним сектором економіки, а являють собою основу сучасної інноваційної економічної системи⁷². Це твердження надзвичайно важливе. Адже за життя одного покоління, зокрема й покоління науковців, які вивчають розвиток діджиталізації та ІКТ, Інтернету та комп'ютерно-медіативної комунікації, відбувається тектонічний культурний економіко-цивілізаційний зсув, який змінює всі сторони життєдіяльності людства, зокрема, – європейців. Феномен єдиного діджитального ринку охопив не тільки сучасну Європу. Теж саме завдання – побудова діджитального ринку – поставила перед собою така держава і водночас материк, як Австралія, яка успішно рухається в цьому напрямі. В неї теж культурні комунікаційні технології ведуть перед⁷³.

Цей етап цивілізаційного розвитку триває. Ми стоїмо на його порозі. Вчені не встигають вигадувати нові назви комунікаційним технологіям, які, за влучним висловом Б. Гейтса, стають «бізнесом із швидкістю думки»⁷⁴.

---

⁷¹ Why we need a Digital Single Market [Electronic resource]. URL: https://ec.europa.eu/digital-single-market/sites/digitalagenda/files/digital_single_market_factsheet_final_20150504.pdf; Digital Single Market [Electronic resource]. URL: <http://ec.europa.eu/priorities/digital-single-market/en>

⁷² Communication from the Commission to the European Parliament, to the Council of Europe, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Digital Single Market Strategy for Europe [Electronic resource]. URL: <http://g8fip1kplyr33r3krzx5b97d1.wpengine.netdna-cdn.com/wpcontent/uploads/2015/04/Digital-Single-Market-Strategy.pdf>

⁷³ Зернецька О. В. Створення діджитального єдиного ринку для Європи (цивілізаційний прорив) // UA Foreign Affairs. 2017. № 7. С. 40-44.

⁷⁴ Гейтс Б. Бизнес со скоростью мысли. Москва : Эксмо-Пресс, 2001. 261 с.

Американський дослідник нових медіа останнього покоління Р. Левінсон⁷⁵ назвав їх, і разом із ними і свою книгу про них «Нові нові медіа», до яких він залучає Facebook, Twitter, YouTube, Wikipedia, Foursquare, blogging, і протиставляє їм «старі нові медіа», такі як електронну пошту та веб сайти.

Суспільствознавці, зокрема історики, політологи й філософи мають поставити собі за мету не тільки встигати відстежувати розвиток усіх цих технологій, але й робити прогнози і висновки щодо їх позитивного або негативного впливу на культури суспільств та історичний розвиток цивілізацій.

---

⁷⁵ Levinson P. New New Media. 2nd. Ed. London, New York Academics, 2013. 426 p.